

ЮРІЙ КОСАЧ

НОКТЮРН
b-moll

1946

Handwritten signature

ЮРІЙ КОСАЧ

НОЦТЮРН *b-moll*

1946

ВИДАВНИЦТВО "НАШЕ ЖИТТЯ"
А В Г С Б У Р Г

В и д а с:

1. Часопис "Наше Життя" /двічі на тиждень/
2. "Додаток" до час. "Наше Життя" /раз у тижд./
3. "Позачерговий Додаток"
4. Бібліотеку - "Наше Життя"
5. "Ранок" - Літературно-мистецький Альманах
6. Бібліотеку "МУР"
7. Дитячу Бібліотеку
8. Театральну Бібліотеку

=====

БІБЛІОТЕКА "МУР".
ВИДАННЯ ЧАСОПИСУ "НАШЕ ЖИТТЯ"
1946 р.

=====

"OUR LIFE" - Augsburg-With Permission of
UNRRA TEAM 114-October 1945

=====

Мистецьке оформлення Юрія К о в а л ь ч у к а.

З-під лоба, з-під рівних дуг він посміхнувся до Роми: "Як було це *largo*?". Пальці обіймали гриф скрипки, цупкі пальці, із шліфованими нігтями - пальці, пальці хисткі, не тремтливі, а потім здаєсь - лілейні біла, ні, ліяни, зашморгуючи, стискаючи петлю на тендітній шиї, пальці в кремовому потоці світла від лампи під зеленим абажуром, пальці - кігті, й шліфування рожево вилискує в теміні, мабуть, світиться, пальці - стялети, тисяча стялетів. "Як вам вдалось це *largo* ?". Повторено. Голос у кімнаті як у дзвоні, десять лун: "... це *largo*?" Це раз - "це *largo* ?" - і над скрипкою обляччя, власне, трикутник його. Довгий ніс - лінія, риса на щелепі - лінія, чоло, брови - лінія. Засміявся - широкий рот, тонкі, надто червоні губи, так якби щолш пив вино.

Рома увімкнула світло, брижі кремового потоку втишились, зелень абажура послабла, виринула софа, фотель, футрина білого вікна під теплою завісою, картина-квіти, зашмурився. "Вам так хочеться, Ромо?" І витер пальці. Скрипка лягла у фіолетний плюш футляру, як у труну. Підійшов до радіо, увімкнув, бачила спину його, в сірому з червоними смужками, кремовий колір сорочки й на тім"і ледь-ледь видний промінь лисини. В білявому волоссі

він терявся. Озвася Берлін, уривок піони, співали діти з *Dom-chor'y, forte-forte*, заревіло: кімната-дзвін сахнулася. Ще, це тепер спробуємо короткі хвили, звичним рухом, тільки повернути кляпу, ввірвався вальс вже зовсім неймовірним *forte*, аж хрипіло в кімнаті, стихив, Відень, звичайно Штравс. "Що ви думали, дитино?" Поклав свою руку на її. Була суха й гаряча. Другою добув цигарницю, відкрив металічним клацненням, простяг мовчки її. Прикурили від вогника, мастодонтської кресалки, що стояла на столику, біля його фотографії в уніформі. "Про що я думала?" - Ромі ви - далось, що у неї на щоці пушинка, вона змахнула її, але її не було, власне. "Я думала, що ви - німці, по-своєму якось відчуваєте Шопена. Для цього треба бути восени у Варшаві, особливо в старому місті, коли місяць падає з укуса в заулки". Він посміхнувся риб"ячо, облизав губи. "Я думаю, теж, що Шопен усе ж таки більше слов"янин. Ради Бога не повторйте це моїм підвладним /він посміхнувся ще більш риб"ячо, вдоволений з каллмбуру/, ми його граємо шорсткіше, врывчастіше." Він підвівся, пройшов до шафи. Вальс уже скінчився. "Поставте Будапешт", сказав не обертаючись, "якунебудь малярську дурницю. А, Ліст, - зловив клопоть мелодії, - рапсодія..." Він підспівував разом із музикою й наливав чарки. Подивився на

світло - конуси скла заворожили чудесний парлат. "Кров" - подумала Рома, і її вії обважніли.

"*Prosit* , повернувся він до неї, - *na zdrowie..*" В цій теплій, аж душній кімнаті скрипіла долівка. Матовий паркет, брунатні стіни відбивали шерех, репродукували кинені давно голоси, справки речень, віддихів. Ромі здавалось, що вони не там, але ні, вони були такі самі й ця рапсодія й вино, парлат вина. Вона вловила запах троянд, що стояли в вазі. "Ну й що ж - він поглянув на годинник, - пробачте, я згадав про службу, але ще час." "*Schnaps ist Schnaps, Dienst ist Dienst*" Німецька мова знечев"я прозвучала у нього товсто, як кнурячий карк, а може це діяла банальність прислів"я. Пили ще й ще. "Ви сьогодні розстресні" - "Музика ?" Рома кивнула. "Справді - музика ?" Він кинув цигарку далеко, під піч, що жаріла. "Але ви не граєте Шопена шорстко, Гельмуте, - відгорнула Рома браслет і дивилась в перегин руки; - звідки ви взяли, що ви його шорстко граєте?" "Може, я не німець? - його сірі очі звузились, він ось-ось вибухнув би реготом, - я таки справді не зовсім німець, мої предки походять із Чехії. А ви бачили Гільдегард? Це моя нова секретарка. Я її привіз із Берліну." "*Ein netter Kerl* , правда?" - "Що ви робили в Берліні, Гельмуте?" Дим заслони́в їх. Говорили через мряку - в

він терявся. Озвася Берлін, уривок піони, співали діти з *Dom-chor'y, forte-forte*, заревіло: кімната-дзвін сахнулася. Ще, це тепер спробуємо короткі хвили, звичним рухом, тільки повернути кляпу, ввірвався вальс вже зовсім неймовірним *forte*, аж хрипіло в кімнаті, стихив, Відень, звичайно Штраус. "Що ви думали, дитино?" Поклав свою руку на її. Була суха й гаряча. Другою добув цигарницю, відкрив металічним клацненням, простяг мовчки її. Прикурили від вогника, мастодонтської кресалки, що стояла на столику, біля його фотографії в уніформі. "Про що я думала?" - Ромі ви - далось, що у неї на щоці пушинка, вона змахнула її, але її не було, власне. "Я думала, що ви - німці, по-своєму якось відчуваєте Шопена. Для цього треба бути восени у Варшаві, особливо в старому місті, коли місяць падає з укоса в заулки". Він посміхнувся риб"ячо, облизав губи. "Я думаю, теж, що Шопен усе ж таки більше слов"янин. Ради Бога не повторйте це моїм підвладним /він посміхнувся ще більш риб"ячо, вдоволений з калл-буру/, ми його граємо шорсткіше, врывчастіше." Він підвівся, пройшов до шафи. Вальс уже скінчився. "Поставте Будапешт", сказав не обертаючись, "якунебудь малярську дурницю. А, Ліст, - зловив клопоть мелодії, - рапсодія..." Він підспівував разом із музикою й наливав чарки. Подивився на

світло - конуси скла заворожили чудесний парлат. "Кров" - подумала Рома, і її вії обважніли.

"*Prosit* , повернувся він до неї, - *na zdrowie..*" В цій теплій, аж душній кімнаті скрипіла долівка. Матовий паркет, брунатні стіни відбивали шерех, репродукували кинені давно голоси, справки речень, віддихів. Ромі здавалось, що вони не ва-мі, але ні, вони були такі самі й ця рапсодія й вино, парлат вина. Вона вловила запах троянд, що стояли в вазі. "Ну й що ж - він поглянув на го-динник, - пробачте, я згадав про службу, але ще час." "*Schnaps ist Schnaps, Dienst ist Dienst*" Німецька мова знечев"я прозвучала у нього тов-сто, як кнурячий карк, а може це діяла баналь-ність прислів"я. Пили ще й ще. "Ви сьогодні роз-стросні" - "Музика ?" Рома кивнула. "Справді - музика ?" Він кинув цигарку далеко, під піч, що жаріла. "Але ви не граєте Шопена шорстко, Гельму-те, - відгорнула Рома браслет і дивилась в пере-гин руки; - звідки ви взяли, що ви його шорстко граєте?" "Може, я не німець? - його сірі очі зву-зились, він ось-ось вибухнув би реготом, - я та-ки справді не зовсім німець, мої предки походять із Чехії. А ви бачили Гільдегард? Це моя нова секретарка. Я її привіз із Берліну. *Ein netter Kerl* , правда?" - "Що ви робили в Берліні, Гель-муте?" Дим заслони́в їх. Говорили через мряку - в

мряці блимало вино-троянди."Пусте. Розмови й розмови. Два налети. По тисячі літаків, можна здуріти. Але люди тримаються. Ви не знаєте берлінців, це твердий нарід. Але імперіяльну політику робитимуть. Може згодом і з музиком, бо тепер війна й все інакше, гостріше. А втім це все дурниці. Кватч. І політика кватч." "Але ви любите політику?" Знов димова завіса."Дев"ять десятих німців ні в що не вірять, ні в перемогу, ні в призначення раси. Але роблять це: раз із страху перед карою за несповнення наказу, два - щоб добре жити хоч один день, три - через *amare perire*. "Як ви, так гадаю". - "Зовсім слушно, *ganz richtig* - я - кондот'єр, я люблю життя, але не так надто, щоб воно мене в'язало. Я люблю владу, але не як бюргер. Плюс музику. Це друге, а перше - це гомін германських віків, щось фрідріхівське - наказувати, іменно могли наказувати, друге - атавізм сентименталізму. Кожний німець несе в собі Шіллера й Бетговена. Або ні - Вагнера, Бетговен надто космополіт, Вагнер, зрештою, досить змрачений романтик." Дзвоник переразливо заяждав з передпокою. Рома здригнулась, вона ловила вже себе часто на цій недоречній нервовості. Гельмут виїшов. В коридорі топтались, говорили. Гудіння басового голосу й карбований Гельмутів. Стишено. Рома відкинулась на подушки, гап-

товані розляпистими квітами, мабуть, айстрами. Як давніше не опостерігала тут цієї безкрайної безсмачності. Ляксус парвеню. Ляксус грабіжників. Закрила очі: побігла вулиця з рядом притьмарених ліхтарень, сніг на тротуарі, мокрий, пелехатий сніг, як пудель-цуцик. І на розі цукерки з рожевого сурогату, домашнього виробу; їх продавала жінка, коли жінки не стало - продавала дівчинка. "Де мама?" - спитала тоді знехотя. "Забрали в лапанку". Дівчинка відмахнула русу кіску й подивилась у синій приємерк саду. Круки дерлися, збирали щось біля тумби. Їхав віз із сіном. Із-за рогу вдарили постріли - біг чоловік без шапки. Блідий, з чорною чуприною, але біг легко, як бігун. За ним важко гупали чоботи. Біля тумби чоловік упав. Кров зчервонила сніг. Вояки підбігли й били його прикладами.

Гельмут заклацнув двері й увійшов. Весь у димовій імлі - мов принц Просперо на причалі - майнуло, закрила очі знов - вино горіло, вії знов обважніли - Гельмут підходив ближче - паркет скрипів. Велика лампа погасла. Знов /Рома все бачила кріз вії й імлу, як у серпанку/ кремове світло поплило з кута в кут, але картина-квіти стахла й фотелі й вікно. Гельмут вовтузився біля радіо. "Ми пропустили звідомлення верховного командування. Але повторитимуть". Від тарлі апарату з циф-

мряці блимало вино-троянди."Пусте. Розмови й розмови. Два налети. По тисячі літаків, можна здуріти. Але люди тримаються. Ви не знаєте берлінців, це твердий нарід. Але імперіяльну політику робитимуть. Може згодом і з музиком, бо тепер війна й все інакше, гостріше. А втім це все дурниці. Кватч. І політика кватч." "Але ви любите політику?" Знов димова завіса."Дев"ять десятих німців ні в що не вірять, ні в перемогу, ні в призначення раси. Але роблять це: раз із страху перед карою за несповнення наказу, два - щоб добре жити хоч один день, три - через *amare perire*. "Як ви, так гадаю". - "Зовсім слушно, *ganz richtig* - я - кондотьєр, я люблю життя, але не так надто, щоб воно мене в"язало. Я люблю владу, але не як бюрґер. Плюс музику. Це друге, а перше - це гомін германських віків, щось фрідріхівське - наказувати, іменно могли наказувати, друге - атавізм сентименталізму. Кожний німець несе в собі Шіллера й Бетговена. Або ні - Ваґнера, Бетговен надто космополіт, Ваґнер, зрештою, досить ~~в~~зрахуваний романтик." Дзвоник переразливо заяждав з передпокою. Рома здригнулась, вона ловила вже себе часто на цій недоречній нервовості. Гельмут виїшов. В коридорі топтались, говорили. Гудіння басового голосу й карбований Гельмутів. Стишено. Рома відкинулась на подушки, гап-

товані розляпистими квітами, мабуть, айстрами. Як давніше не опостерігала тут цієї безкрайної безсмачності. Ляксус парвеню. Ляксус грабіжників. Закрила очі: побігла вулиця з рядом притьмарених ліхтарень, сніг на тротуарі, мокрий, пелехатий сніг, як пудель-цуцик. І на розі цукерки з рожевого сурогату, домашнього виробу; їх продавала жінка, коли жінки не стало - продавала дівчинка. "Де мама?" - спитала тоді знехотя. "Забрали в лапанку". Дівчинка відмахнула русу кіску й подивилась у синій приємерк саду. Круки дерлися, збирали щось біля тумби. Їхав віз із сіном. Із-за рогу вдарили постріли - біг чоловік без шапки. Блідий, з чорною чуприною, але біг легко, як бігун. За ним важко гупали чоботи. Біля тумби чоловік упав. Кров зчервонила сніг. Вояки підбігли й били його прикладами.

Гельмут заклацнув двері й увійшов. Весь у димовій імлі - мов принц Просперо на причалі - майнуло, закрила очі знов - вино горіло, вії знов обважніли - Гельмут підходив ближче - паркет скрипів. Велика лампа погасла. Знов /Рома все бачила кріз вії й імлу, як у серпанку/ кремове світло поплило з кута в кут, але картина-квіти стахла й фотелі й вікно. Гельмут вовтузився біля радіо. "Ми пропустили звідомлення верховного командування. Але повторитимуть". Від тарлі апарату з циф-

рами скалі була синява. Апарат був голляндський, з якимисьь каравелями. Лице його блискало з пів-темні, усміх, як скрегіт дзьоба, губи - сині-сині, аж чорні, пасмо чуприни, непорушне, кам'яне, як на різьбі Арно Брекера. "Лондон..... Бреслав - *Germany calling---Paris, ah, Paris* --- Москва, Чайковський - Ні, не те... а ось Београд, Београд - нехай"... "Нехай" - прошепотіла Рома. Чарка була в її руці. Гельмут підійшов знов до шафи і прийшов, обпалив її. Рома випила, все так же лежачи на подушках, із закритими очима, і чарка випала з руки, випала м'яко, беззвучно на килим. Гельмутове обличчя наблизилось, але все ще була синя завіска між ними. "Я так давно не грав, - вона чула дотик його голосу, але ще не знала, чи не хотіла знати, що це його уста, - але мені треба грати. Я тільки тепер розумію, що музика це як трунок". Вона посміхнулась про себе, але він помітив. "Чорна кицька, котих" - кинув він у м'якість килима. Завіска тепло шаруділа. "Шкода, що нікого нема, я б наказав кави, але доброї, міцної" - "Я потім зварю" - слабо відповіла Рома; але мені треба додому, мені так треба додому". "Нічого, залишітесь тут, я вийду, але не надовго" - "Не випадас", - засміялась п'янько Рома, і знов завіска зашевеліла, а з шафи апарату поплив струм синього блиску.

І повз Гельмутів профіль ця синява йшла, вливалася у кімнату, в кремову повідь і мішалася із нею - а тоді раптом мряка впала і Рома побачила все гостро, в фокусі. Пелюстки троянд, що обсиніли на скатертину, і ряд книг на полиці, все над Гельмутом, над його головою, що була несподівано близько зі своїм раптовим вирізом губ і ряскою посміху. Ритм, рівний ритм пройняв усе тіло, воно зовсім не було обважніле." Гельмуте, - прошепотіла Рома, - що там хотіли від вас?" "В М забито двох наших людей". "Що буде?" - "Розстріляють закладників". І кімната, мов чарка, занялась, шарлатні хвилі вина запінилися враз із клаптями синьої завіси, що обірвалася, барка з музикою занялась і поплила.

Телефон пробудив Рому. А може це було від холоду. Вона прожогом зірвалася. В кімнаті було зовсім темно - не було навіть кремової смуги, синіла лиш тафля й апарат повторював безглуздий шифр: II-ІЗ-43-48, повторює II-ІЗ-43-48... Гельмута не було. Рома знала, хто це дзвонить. В автоматичному дзвінку щось таїлось, що його тільки вміла відрізнити. "Тут 323-15? Упав клопоть снігу, довгі вулиці, міст, передмістя. Голос говорив розхвилювано, далеко, дуже далеко: "*Fräulein Roma?*" - "Так, дядьку Петре, Рома". Говорив по-німецьки, але з ледве помітним твердим акцентом,

рами скалі була синява. Апарат був голляндський, з якимисьь каравелями. Лице його блискало з пів-темні, усміх, як скрегіт дзьоба, губи - сині-сині, аж чорні, пасмо чуприни, непорушне, кам'яне, як на різьбі Арно Брекера. "Лондон..... Бресляв - *Germany calling---Paris, ah, Paris* --- Москва, Чайковський - Ні, не те... а ось Београд, Београд - нехай"... "Нехай" - прошепотіла Рома. Чарка була в її руці. Гельмут підійшов знов до шафи і прийшов, обпалив її. Рома випила, все так же лежачи на подушках, із закритими очима, і чарка випала з руки, випала м'яко, беззвучно на килим. Гельмутове обличчя наблизилось, але все ще була синя завіса між ними. "Я так давно не грав, - вона чула дотик його голосу, але ще не знала, чи не хотіла знати, що це його уста, - але мені треба грати. Я тільки тепер розумію, що музика це як трунок". Вона посміхнулась про себе, але він помітив. "Чорна кицька, котих" - кинув він у м'якість килима. Завіска тепло шаруділа. "Шкода, що нікого нема, я б наказав кави, але доброї, міцної" - "Я потім зварю" - слабо відповіла Рома; але мені треба додому, мені так треба додому". "Нічого, залишітесь тут, я вийду, але не надовго" - "Не випадас", - засміялась п'яленько Рома, і знов завіска зашевеліла, а з шафи апарату поплив струм синього блиску.

І повз Гельмутів профіль ця синява йшла, вливалася у кімнату, в кремову повідь і мішалася із нею - а тоді раптом мряка впала і Рома побачила все гостро, в фокусі. Пелюстки троянд, що обсиніли на скатертину, і ряд книг на полиці, все над Гельмутом, над його головою, що була несподівано близько зі своїм раптовим вирізом губ і ряскою посміху. Ритм, рівний ритм пройняв усе тіло, воно зовсім не було обважніле." Гельмуте, - прошепотіла Рома, - що там хотіли від вас?" "В М забито двох наших людей". "Що буде?" - "Розстріляють закладників". І кімната, мов чарка, занялась, шарлатні хвилі вина запінилися враз із класичними синьою завіскою, що обірвалася, барка з музикою занялась і поплила.

Телефон пробудив Рома. А може це було від холоду. Вона прожогом зірвалася. В кімнаті було зовсім темно - не було навіть кремової смуги, синіла лиш тафля й апарат повторював безглуздий шифр: II-13-43-48, повторює II-13-43-48... Гельмута не було. Рома знала, хто це дзвонить. В автоматичному дзвінку щось таїлось, що його тільки вміла відрізнити. "Тут 323-15? Упав клопоть снігу, довгі вулиці, міст, передмістя. Голос говорив розхвилювано, далеко, дуже далеко: "*Fräulein Roma?*" - "Так, дядьку Петре, Рома". Говорив понімецьки, але з ледве помітним твердим акцентом,

тірольським чи що. "Нема чого непокоїтись, сказала Рома, все в порядку." - "Але мати хвора, треба приспішити. Чекаю. Коли ж відїзд на провінцію?" - "Ще не відомо". Павза. Павза. Хтось думав. "До побачення, Ромо". - "До побачення, дядьку Петре, до завтра". Їх роз'єднала далечинь, снігова пустеля. Рома ввійшла в коридор, до ванни, увімкнула світло. В дзеркалі брязнуло її обличчя. На щоках рум'яниці, як цегла. Вода мірно цяпотіла з крану. Рома провела рукою по чолі. Вони, ті там, на другому кінці телефону чатували на Гельмута. Вже п'ятий тиждень, якраз з того часу, коли вперше почувала його скрипку. Цей дім на 3-й, у кравчині, в третій кімнаті. Двоє на канапі, один у кріслі, біля столу, з нотатками. "Його пильнують, чортового си-на", кинув один із-за папіроски. "Тож власне, подивився той за столом на Рому /у нього обголена голова й миле обличчя агронома, чомусь обов'язково агронома/, від Роми будемо ждати "цинку", коли виїздить і як. Тоді обставити. З револьверами й гранатами. І вже не втече. Котрийсь таки його досягне". - "Обов'язково - задьористо кинув третій, на канапі; хлоп'я, мабуть, столяр, у них губи завжди товсті, накоплені, наче б дмухали; - я вже його підкошу, диявола". Тіні, тіні, тіні. Кравчинина дитина плакала. На вулиці-хляга. Через сі-ру сітку плями ліхтарень. В хмарі вдирається вежа

церкви. В стороні двірця квілять паротяги. Тіні зійшлись і розійшлись.

І пальці водили смичком. І це гостре обличчя вимріявалось з усмішкою настирливим спогадом при-виду, вирізком із книжки, як вірш. Обличчя то зникало, то виринало в мряці, в темряві, то ося-ювалось, як у грозову ніч, обличчя, як зоря, та-ким переливом -мерехтом -тремтом. Рома переста-вала вірити в любов, у весну, що неодмінно прий-де, навіть у день, ця ніч нехай була б, нехай, нехай - тільки не знати, тільки нічого не бачити, тільки слухати й западатись у темінь, плисти з буркою, кодихатись. Справді, це все було, як хви-ля, що захлистує, відбирає віддих.

З-під ліхтарні виходила тінь, ішла поруч. "Ну й як, товаришко, коли ж "циник"? У нас все готове. Ждемо тільки вас". Тінь відходила кострубато. Те-лефони стали безпечніші, ніж ці зустрічі. З дядь-ком Петром можна було говорити навіть при Гельмут-тові, коли знечев"я ^{між} ними наполегливо ліг дзвінок. Втім сам Гельмут дозволив зичливо користати з а-парату. Вона говорила йому, що це дзвонять із до-му. І голос відходив невдоволено, нашорошено, роз-чаровано. П"ятий тиждень.

Рома закрутила воду. Стало тихо, але з кімна-ти дерся все це тупою безнадією голос: сорок п"ять - шістнадцять - три, повторюю: сорок п"ять - - -

тірольським чи що. "Нема чого непокоїтись, сказала Рома, все в порядку." - "Але мати хвора, треба приспішити. Чекаю. Коли ж відїзд на провінцію?" - "Ще не відомо". Павза. Павза. Хтось думав. "До побачення, Ромо". - "До побачення, дядьку Петре, до завтра". Їх роз'єднала далечинь, снігова пустеля. Рома ввійшла в коридор, до ванни, увімкнула світло. В дзеркалі брязнуло її обличчя. На щоках рум'яниці, як цегла. Вода мірно цяпотіла з крану. Рома провела рукою по чолі. Вони, ті там, на другому кінці телефону чатували на Гельмута. Вже п'ятий тиждень, якраз з того часу, коли вперше почувла його скрипку. Цей дім на 3-й, у кравчині, в третій кімнаті. Двоє на канапі, один у кріслі, біля столу, з нотатками. "Його пильнують, чортового ойна", кинув один із-за папіроски. "Тож власне, подивився той за столом на Рому /у нього обголена голова й миле обличчя агронома, чомусь обов'язково агронома/, від Роми будемо ждати "цинку", коли виїздить і як. Тоді обставити. З револьверами й гранатами. І вже не втече. Котрийсь таки його досягне". - "Обов'язково - задьористо кинув третій, на канапі; хлоп'я, мабуть, столяр, у них губи завжди товсті, закоплені, наче б дмухали; - я вже його підкошу, диявола". Тіні, тіні, тіні. Кравчинина дитина плакала. На вулиці-хляга. Через сіру сітку плями ліхтарень. В хмарі вдирається вежа

церкви. В стороні двірця квілять паротяги. Тіні зійшлись і розійшлись.

І пальці водили смичком. І це гостре обличчя вимріявалось з усмішкою настирливим спогадом при-виду, вирізком із книжки, як вірш. Обличчя то зникало, то виринало в мряці, в темряві, то ося-ювалось, як у грозову ніч, обличчя, як зоря, та-ким переливом -мерехтом -тремтом. Рома переста-вала вірити в любов, у весну, що неодмінно прий-де, навіть у день, ця ніч нехай була б, нехай, нехай - тільки не знати, тільки нічого не бачити, тільки слухати й западатись у темінь, плисти з буркою, кодихатись. Справді, це все було, як хви-ля, що захлистує, відбирає віддих.

З-під ліхтарні виходила тінь, ішла поруч. "Ну й як, товаришко, коли ж "циник"? У нас все готове. Їдемо тільки вас". Тінь відходила кострубато. Те-лефони стали безпечніші, ніж ці зустрічі. З дядь-ком Петром можна було говорити навіть при Гельмут-тові, коли знечев"я ^{між} ними наполегливо ліг дзвінок. Втім сам Гельмут дозволив зичливо користати з а-парату. Вона говорила йому, що це дзвонять із до-му. І голос відходив невдоволено, нашорошено, роз-чаровано. П"ятий тиждень.

Рома закрутила воду. Стало тихо, але з кімна-ти дерся все це тупою безнадією голос: сорок п"ять - шістнадцять - три, повторюю: сорок п"ять - - -

Рома торкнула футляр, труну скрипки. Навіть провела рукою. "Боже, я його так люблю" - і знечев"я попала в пустку. Нікого; тільки вона. Кроки на сходах - ні, не сюди, вище. Цей дім, як казарма, як перманентна вартівня. День і ніч ходять. Цей хлопець із закопченими губами не столяр, бачила його вчора в ресторані, кельнер. Він кидатиме гранату, напевно. Такі добре кидать. А крізь чорне вікно труни скрипка яскріла струнами. І пальці яскріли. Цими пальцями він пестив Рому по голому плечі, по руці, по зап"ястку. І усміх цілував усміх, але вона не сміялась, ні вона тоді хотіла кричати, як дурна гістерична баба. Але слово не спурхнуло. Воно б убило. Пити, пити й пити. Шарлат вина й шарлат уст, шарлат паленої ночі, щоб тільки ранок не прийшов ніколи, білий, як смерть. Гельмут лежав біля неї, спав. Ніжніший за тихий зідх струни, ніжніший від тієї ночі, що як хвиля забуття. Гельмут - володар.

Чи це був сон, чи лів? Спіралі, спіралі променистого, салатного кольору, враз із віддихом ритмічно колисались, бігли, оперезували краєвид. Краєвид прикрий, склистий, доми з матового скла й вікна в двір матові тех, а в гарах, у сточеннях стін ртутні струмки. Світлість належно сліпуча, аж до червоности, до фіолетности в очах.

Потім замети снігу, теж салатного кольору, що переходять у синяву, і кожна сніжинка іскриться, мов іграшкове срібло на ялинках. Кругом шерх но-чі.

І дивно - цей красвид був знайомий, адже він був Роминого міста, нутра котрогось із паса-жів, модерних будинків, але чому таке тремтіння, такий безконечний рух частинок, електронів, чому таке магнійне освітлення, така червонаво-фіолет-на сліпучість?

З церкви гримів орган. Іноді так голосно, що хотілось затулити вуха. Він гримів, як пожежа, як повідь, недаремно юрба вирвалася з надри цер-кви тисячоголовою масою. Майнуло обличчя свяще-ника, -пуцулувате, лясаве, але його горло, мов залізо қоване-голос, від якого ноги прикипа-ли до землі. Він підіймав руки вгору, він гово-рив і то в гуд органів - вогненну ріку з боків, ще лоскотали вогники. Потім юрба метнулась, сах-нулася вбік, постріли ляскали сухо, як бичі. Ще й ще. Потім обличчя, роздерті гримасов, дамські капелюхи набакир, смужка крови від уст на підбо-ріддя, перекинений трамвай, спіралі дротів і крик. А раптом усе зникло, і ввійшов Гельмут. Од сліпучих, електричних сонць, - це був вибух маг-нію, - але він тривав весь час, тому рябилося в очах - на його комірі грали срібні блискавки від-

знак. Священик метався, як угор, лиса голова блицала ззаду, він стик. Він застиг у якомусь безглуздому положенні. Він був розпластаний, як каба, але стоячи, його прирубували за руки й за ноги до темної споруди. Гельмут стояв, похитувався на розставлених ногах, у блискучих чоботах. Священик став зойкати. Його били. В світлості літала чорна палиця, вона, як Рома завважила, пружилась, дотикаючи плечей священника. Цей зойк вшрубовувався в мозок, це скоріше був рик. Гельмут посміхався. Священик обернув обличчя - воно перекошилось, на чолі блищав піт великими краплинами, з губи текла чорна слина. "Los", крикнув Гельмут, "*wir kommen nicht weiter!*" Кожен слово впало, як металевий шаг. Нікель, нікель, нікель. Гельмутова рука в сірій рукавичці. Він іде коридором - обабіч за ґратами-стінами люди, лежачи, сидячи, навкарачках. Палець Гельмутів показує - цей, цей, цей--- Створіння пролазять крізь фіртку в ґратах і бігом по коридорі, недоладні, кострубаті постаті. І знов у тій самій світлості чавунні сходи із прикрим шаркотінням підшов. Дехто ковзається. "Los, los!" - Гельмут нагорі, він дивиться в це цямриння сходової криниці. Люди біжать на двір, їх гонять на двір. Гельмут закурює цигарку. На дворі перші постріли. Як трітання ломаччя в серпцевому лісі, як шишки

під ногами. В цьому процесі немає нічого індивідуального, це як конвеєр. Жовті, сірі, землясті обличчя, інстинктивний рух рукою, щоб закрити лице, і покіс падає, обвалюється на ожеледь. Руська жінка простягає руку, вона навіть посміхається, з вилиці дзюрчить тепла, чорна рідина, вона обіймає чобіт, але ляск - і вона, як усі, падає в яму, метнувши дощем брудно-золотого волосся.

Гельмут походжає й тут. Його профіль під віськовим кашкетом значно гостріший, ні, це навіть не він, коли б не посміх, що скрадається обличчям. Від цієї склистости скнарого краєвиду, від цієї каскади одноманітного до безкрайної нудьги світла його лице сливе прозоре, видно кожну жилку, кожну заглибину. Але це ще збільшує таємничу магичність його. Він і тут ходить, мов принц, мов легкий, пір"ясто-легкий чаклун-володар, і це почуття його наповнює, мабуть, неймовірною насолодою. Він посміхається, він гладить себе рукавичкою по підборідді, він жмурить очі - мабуть, не від надміру світла, а від внутрішнього, безшелесного реготу, він нахиляє голову бік, як тоді, коли грає менует Моцарта.

Менует, звуки плывуть, і тілища шубовстають у прірву автомашини. Вояки обтирають руки об штани, руки в мазюці або в крові. Ляскоту вже не

чути. Котрийсь несе жінку, її голова відкинулась, і злива коси досягає ожеледі. Очі її міцно ступлені, повіки сині. "*Hübsches Weib*", киває офіцер, схожий на сутулого крогульця, Гельмутові. Гельмут іде нагору.

І менует знов знесилє сон. Крізь вії, що хочуть, але не можуть відкритись, летється музика, як проміння. Склясті стіни домів, мури, що встались інєєм, кров на мерзлому снігу, від сліпучих ліхтарень - чорна, все це лине, синіє, майорить, але вже не сліпить. Рома відкриває очі. Крізь штори береться день. Салатні косини падають на кадовб фотелю. Від печі, що жевріє особливим, як кожного ранку, не гарячим, але малиновим, ніжним жаром, б"ють реді на стіну. Біля печі сидить Гельмут. Він гріє руки. "Ти вже тут?" Посміх крадеться, мов день. "А священник?" Брови вгору. "Який священник?..." Менует обірвано.-

Декілька вулиць далі, декілька вулиць у прозолоті грудневого дня. Галич на штахетинах міського саду, а голий, безголовий пам"ятник, цоколь, посічений кулями, дзвінки grindжолят. "Ми призначили остаточний термін на завтра, незалежно від вас". Голос прозвучав, як із залізного горла /"у того священника теж було залізне горло..."/. Обголена голова того, першого, неодмінно агронома, в соняшному, нєтеплому світлі виступала

огрядніше й повільніше. Він наче був вдома, встав від чаю, від теплої кицьки, від канапи. "Ви нам по потрібні для відчинення дверей, Ромо, далі-хлопці кидаються в кімнату й січуть його з автоматів, двоє криють сходи, троє вхід, авто стає за рогом. Бачите, скільки хлопа на таку невелику пригоду". -" А попередній плян?"-Спитала Рома, й їй ставало млясо. "Попередній плян після обміркування видався непевним, воліємо втратити більше людей але треба зліквідувати остаточно. Навіть, коли плян провалиться, то хоч не надаремо".

Він і справді почував кравчинину кицьку, що підбігла до нього, за синявим вухом. Кицька вуркотіла. "Звичайно, панно Ромо, він підвів на неї прозорі очі, найраціональніше було б, коли б ви самі його зліквідували. Маєте до цього безліч на год і себе не наражаєте. Але у нас таке враження, що ви, панно Ромо, взагалі не хочете його ліквідувати". Рома засміялась, здригнулась і знов засміялась. "Наказуйте. А втім, я ніколи ще нікого не вбивала." -"Тож бо то, тож бо то, залізом озвалось горло, може не послухати рука, схвильовання тощо. Краде вже це ми зробимо. А я подзвоню ще вам, коли саме. Точно". Він ще занотував собі приблизний плян занять Гельмута на сьогодні й на завтра. Рома подала хаотично й неправильно. "А цей панок, холодно сказав напри-

кінці агроном, вчора добру парню справив. Сто тридцять закладників, відразу, без надуми. Багато жінок."

Рома згадала жінку з закритими очима під дощем брудно-золотого волосся. "Яка глупота, це був сон". Сніг падав клаптями. Дзвонили трамваї, гринджоли. З відкритих дверей барів валила пара. Люди ішли пити горілку. Дівчинка продавала медівники, мегафон силкувався перекричати хугу. Трамваї відходили, мов смереки, обвішані шишками - натовпом. І Рома йшла крізь цю хугу й вітер, крізь темінь і млу, й клапті снігу били її по чолі, й її забаглось - ремінісценція теплих, гомінких барів, - пляшок, що взялись інеєм, алькоголю як вогню, щоб ним припекти, випалити якийсь веред.

Гельмут дивився, як хлопець з ресторану розставляв пляшки, стіл накритий був білою скатертю, велика лампа горіла. Радіо принесло свінг, і Гельмут навіть походжав у його такт. Він вийшов у коридор, дивився, як Рома скидає свої боти, й брязкотів у кишені дрібною монетою. Був як хлоп"я. "Я не чув, коли ви вийшли, я спав, *Menschenskind*, як я сугубо спав. А вас не було цілий день?" Він обняв її, і вони так увійшли в кімнату, а він забув на мить, про що її питав. Хлопець накрив і зник, а Гельмут стояв і мидувався грою хрусталь.

"Сьогодні маленький фест у нас, засміявся, буде Сепп і Міллер і Гільдегард і ще дехто..." Рома гріла руки в зарукавку. "Може гратимете?..." Радіо згасло. В ній було, мабуть, щось наполегливе, коли він згодився. А може сам того хотів. Вона завважила, що його хлоп"яча веселість була сновидна, штучна. Рум"янці нездорово горіли на його землистих вилицях, очі дивились здалека, із темних проваллів. Був утомлений, надто утомлений. Вона знов придивлялась, як його профіль нахилився до скрипки /"Як там..."/ і пальці застигли мертво, цупко, якби взяті морозом. Гриф нахилився до неї, і цей яструб"ячий профіль і очі в ямках — ненатлі. — Грав Равеля. "Ну й як?", — спитав він, скінчивши.

"*Das war einfach wundervoll*", відказала Рома. Він налив вина, але ще не віднімав скрипки. "Ви страшний народ — німці", тихо озвалась Рома. Його рум"янці спалахнули шарлатом. Він дивився, як і колось на вино через чарку. "Комплімент?" — "Ні, просто так, заввага". Він взяв декілька позицій. "Ба, ми хочемо бути страшні, але ми не страшні. Бог дав нам пророка Ніцше, але він говорив до маленьких людей, до надто людяних людей, і ми все взяли на віру, зостаючись у душі Вертерами". Знов позиція. Рома випила вина, і воно опекло її: "Єсть справді страшний народ, Ромо. Це англійці. Нам

треба ще століття стояти лакеями за кріслами англійських есквайрів. Цей народ не має нервів, він є завжди паном. У всіх обставинах джентлмен. Ми ж хочемо бути панами, але не можемо. В останній хвилині, в вирішальній хвилині найбільш панський із нас стане холопом. Ми - холопська нація, Рома, і тому ми не страдні". Він знов почав грати: уривок Ноктюрну *b-moll*. Він грав його сьогодні не так, як учора. Грав, як утомлений віртуоз. "Я міг би заробляти добрі гроші скрипкою, - посміхнувся він, скінчивши. Коли ми програємо війну, я виїду до Аргентини й буду робити кар"єру скрипача". - "Звідки цей дефетизм?" Він знизав плечима. "А смерті не боїтеся?" знечев"я промовила Рома, ставлячи склянку, і склянка тихо брязнула. Гельмут сховав скрипку в її футляр-труну й застиг, відчинивши цигарницю. Його устами скрадався посміх.

*"Ich glaube an keinen Tod:
sterbe ich gleich alle Stunden,
So habe ich jedesmal ein
besseres Leben gefunden..."*

Так сказав Ангелус Сілезіус", - додав він за хвилину. Дзвоник задзвонив. Рома увімкнула радіо. Арія Каварадоссі поплила з далекого Мілану: Гості сходились.

Поки Гельмут приймав гостей, Рома підійшла

до телефону. Він знов покликав її знайомим дзер-
чанням. Вона знала, хто це був. І дивно - перед
ноктюрном вона б ішла до телефону інакшою, не та-
кою, як тепер. Ноктюри відсунув усе. Нок-
тюри той самий, що ним скрипаль її дратував і
заспокоював, заворожував, надія і губив. "*Fräu-
lein* Рома? Тут дядько Петро. Заповідаємо відві-
дини на завтра, на восьму. Будьте вдома". Алеж
завтра неможливо, дядьку, завтра ми виїздимо на
два дні". -"Так?". "Так". Голос замовк, хтось
стояв, топтався на другому кінці нерішуче, віша-
ти слухавку, чи далі говорити. "До побачення, *Fräu-
lein* Ромо". І навіть дріт передав урчання залі-
зного горла. Так говорило тільки залізо. Рома
відчула погрозу. Їй вже не вірили. Вона була пев-
на, що вони завтра прийдуть, не зважаючи ні на
що, прийдуть, щоб зліквідувати остаточно його й
може й її. І їй стало неймовірно весело. Так, як-
би була страшенно п'яна, давно вже п'яна, добре
так п'яненко. "Куди так виїжджаємо завтра?" Пі-
дійшов до неї, затираючи червоні руки сутулий кну-
рик Сепп. "Це не я, це дядько Петро", сливе крик-
нула Рома, і всі оглянулись на неї, "кумедний дя-
дько Петро". Німці ще не були п'яні й надробляли
кострубатою чемністю. Це була Гільдегард - красу-
ня з Берліну з нахабними, безсоромними очима й
видавалась навіть в своїй сукні голою, розкішно

-голою. Далі Сепп з відстаючими вухами, Міллер, елегантний красень, шварцвальдка Ельфі, ще якісь військові з волоссям їжаком і колючими очима шпільців. А Гельмут стояв посеред них, принц, майстер, джентлмен з його високими раменами, яструб"ячим лицем, пан серед черні, Просперо серед грубіянських, тваринуватих, таранкуватих калібанів, володар - хлоп"я, чудо. Вони розгощувались вільно, без особливих запрошень, як давно знайомі, як співробітники з тисячею спільних інтересів. Вони гототали, реготались, бряжчали келехами, їли й курили, танцювали й співали, а Гельмут сидів, відмахуючись від їхніх голосів, як від настирливих мух. Він дивився на Гільдегард, був це випадок чи зумисне, і очі його блищали, очі з ямин блимали ненадлими вогниками - але тільки Рома, тільки вона встерегла б їх. Була її. Ще дев"ять годин - і пила вино й повідь золотого лікеру текла крізь снігову скатертину, а в ній танули обличчя, келехи й квіти. Від танцю здіймався вітер, кетят троянд облітав, пелюстки плили золотою рікою, а на дні її, як Лорелай, золотокоса Гільдегард, ця з жкими ніздрями, з точеними колінами, нахабна хага з проклятими устами. Веселились, як вдома - в Шварцвальді, в Шпесарті, в Герліц, в Остероді, в Дюссельдорфі. Чад заволікав кім-

нату, червонавий, облудний - німці кричали крізь чад, побравшись, мов бурші, попід руки, гойдалися і співали, Сепп знав блязку, його спина з підтяжками, і впертий, ситий карк, відбивала кнуряче, товсте животіння. Він захмелів украй і хотів був улізти під стіл, щоб кувікати, але все ж тут були не всі німці, він беркицьнув у другій кімнаті на софу, і йому сонився, мабуть, золотий струм Іллери й стадо свиней на зеленому взгір'ї. Було прикрас-весело. Було лиховісно-весело. Міллер продеклямував Отто Бірнбавма про життя, що все одно закаляне, про життя без глуду, але Рома не могла збагнути: аджеж ці люди були нормальні, надто нормальні, а повз усе в них була трагічна понурість. "Ба, скрикнула вона про себе, це ж бенкет катів". І знечев'я із визволеною тверезістю вийшла в другі кімнати, упритомніла собі огидність і тієї золотої лікерної ріки, й білої скатертини з винними плямами, й кувікання Сеппа, й монотонний свінг, і понуру, штиво-урядничу розбещеність п'яних. Стала біля вікна, в теміні. Напроти, в синьому мариві снігу, на шльоті вулиць плямою жеврів ліхтар. Людина потопталась і пішла, щоб знов вернутись. "Обсталяють", - подумала Рома, ще сім годин сорок хвилин. Їй до болю захотілось почути Гельмутів голос, Просперів голос серед галайстри. "І смерть не

страшна, з ним зовсім не страшна; коли б ті лиш пішли собі, далі кудись, пити, жерти, кувікати, бити себе по спинах, реготатись, гоготіти.."

Але Гельмута не було. Хтось підійшов до неї "Я вас шукаю, *"Fräulein"* " - з келехом в руках Міллер - цей расовий красень, цей убивчий, як їй мепотіла дурненька Ельфі. Його очі посоловіли, але все ж він тримався добре, крихту нахабніше. "Вам нудиться між нами?" - смуга кремового світла з кімнати, далі шерехи, шепіт, шару - діння й темінь і півтемінь і знов салдатська Лілі Марлен. Рома озирнулась. "Я шукаю Гельмута", їй стало холодно. "Гельмута нема, він зайнятий", і Міллерові уста подались, розплились винуватим посміхом, "Гельмут там - із панною секретаркою"- це було донощиттво, бліде, поліційно-відкрите, без тонкощів. Так, Гельмут був там, у третій кімнаті, можна було заглянути - на каналі жевріли, блукали вогники від цигарок. Ці пухкі, гостро ви-кросні уста, ці нахабні, пронизливі очі, цей низькуватий, жадібний голос. Ось що його надило. Келехи зустрілись. Від Міллерового обличчя пахло солодким перегаром, і посміх заковзався десь над устами. Але кругом усе стало напрочуд одно+манітне - як вазон, як столова нога, як буква газетної статті. Келехи брязнули, розсипалось скло, відламки знов м"яко впали на килим, радіо догас-

ло, як ватра, пелюстки обкидали собою килим біля вікна, і все посіріло - рура, величезна рура, куди тяглись пляшки, руки, келехи, пальці і знов келехи, уста й солодкий перегорілий лікер і німецькі слова й шлезький акцент і нічого і знов нічого, і тільки б швидше день і пелюстки, пелюстки й ніч.

Ноктюрн продовжувався. Ноктюрн - тиха лункість місячної ночі, шереху листопадового листя, шепоту тіней з наростанням далекої квіщи, хуртовини. Ноктюрн *b-moll*. Але Гельмут був зовсім інший. Він лежав, він вився на канапі, горілиць, з руками під головою - із зеленкуватим обличчям. Він шльохав, він тремтів усім тілом, і його очі викотилися з ями, його очі заходили млою. День, що лиш бряхчав, але не скрадався, ішов сутуло, мов кат, простою дорогою. Фургони, машини котились по ожеледі, цокотіли підкови. "Чи ти не бачиш, що кругом кров, чорна, згустіла кров - квилів Гельмут, називаючи Рому на "ти", дивно; не дивився, але знав, що вона при ньому. Краплинки поту котились по ньому, він тремтів, він шелелів губами, хапався пальцями за повітря, хотів тремати Рому за руку, кругом наступали видива, але Рома їх не бачила, в кривавому чаду брели вони, по коліна в крові - так вирвалось йому й застигло на смажних устах. Він не пізнавав її, він за-

пався в якусь молочно-безіменну, тягучу імлу, і раптом із тихим сжавулінням, із неміччю нездари замовк, ухопившись судорогово за Ромину руку. "Підлога, промайнуло Ромі, тепер я його сама зліквіду, сама без них..." Він підвівся й поправив чуприну. Поставив ноги на підлогу. Нікого не було. Всі давно розійшлись. "Це зі мною іноді буває, посміхнувся він, якийсь дивний розлад. Треба піти до лікаря". Він чесав чуприну, машинально відгорнув її, добув цигарницю. "Ви дивувались, знов посміх кволо й криво повис на устах, сам того не терплю. Це все пияцтво й музика. Він пройшовся по кімнаті. Погладив скрипку, що лежала на столі. День вийшов уже на добре, непривітний, тяжкий день людської ери. Людина буває весь час, як холодне залізо, кинув він проти себе; а потім розвезеться. Примари й смерть. А я колись вам говорив", він винувата, утомлено обернувся до Роми; —
" *Ich glaube an keinen Tod* ",
а оце вірю. Ні, це значить, не можна собі дозволити понад сили". Але він уже не був для неї холодним залізцем, принцом Просперо. Він дивно втратив владу над нею, кволий скрипаль. Рома, мерзнувши, встала, щоб пройти в другу кімнату. Там був сунбур, розвал після вчорашньої ночі. Кімната, як розхристана повія. "Але *ein besseres Leben* він напевно не знайде", згадалось їй. Вона покру-

тила радіо - відчинила вікно. Вдарило морозом, туманом, надією, мерклом, повторялось звітлення командування. Восьма наближалась. Рома витягнула шухляду в столику під радіо, де лежав завжди револьвер. В дзеркалі праворуч яснів скравок другої кімнати, рам"я Гельмута, що сидів за столом, непорушно, кам"яно. Вона хотіла взяти точний приціл. Уявила собі його-обличчя на паперах, на телефонному шнурку, обличчям до вікна, одним рам"ям безвладно впершись у край стола. Волосся б упало вниз, на чоло, і лисина засвітилася б. Пальці упали б на зелене сукно-стола, але не ті цупкі пальці, естилети, кігті; пальці, що драпіжно й підло чіплялися б за життя.

В кімнаті сухо ляснуло - зіскочив телефон з вилок чи засунулась автоматична шухляда.

"*Sterbe ich gleich alle Stunden*", шепотіла Рома, "*so habe ich jedesmall ein besseres Leben funden*"... Шепотіла й уста завмирили, як струна, тільки торкнена, а вже мертва.

* * *

Це був сон, чи яв - вони з дядьком Петром, узавши Рому в середину, бігли вулицями з цього кварталу, що міг бути щохвилини заблюкований. "Добре було - нам нічого було робити, весело кинув дядько Петро, він і сам краще не міг би зробити" - світлість, тремтлива світлість роздалась перед ними.

ПІСЛЯМОВА

Юрія Косача наш читач добре знає з багатьох книжок: "Чорна Пані" /новелі, 1932/, "Сонце сходить в Чигирині" /повість, 1934/, "Черлень" /поезії, 1934/, "Дивимось в очі смерті" /повість, 1936/, "Мить із майстром" /поезії, 1936/, "Клубок Аріядни" і "Чарівна Україна" /новелі, 1937/, "Чад" /роман, 1938/, "Глухівська Пані" /історичне оповідання, 1939/, "Рубікон Хмельницького" /роман, 1943/, п'єси, виставляваних у театрі: "Кірка з Льолею" /1938/, "Облога" /1943/, "Марш Чернігівського полку" /1943/, оповідань, есеїв, поезій, уривків, розкиданих у періодиці. Знає і цінить. Тим приємніше відзначити, що Косач не заспокоюється на досягнутому, що в крадих своїх творах він шукає нових тем і нових композиційних і стилістичних засобів.

Новеля "Ноктюрн *b-moll*" теж написана може не зовсім звичайно для нашого читача, теж являє собою зразок цікавих мистецьких шукань.

Одна з улюблених тем Косачевої творчості - зустрічі України з Європою. Письменник старанно вибирає скупі історичні згадки про перебування представників українського культурного й політичного світу в Європі і, розцвітивши їх своєю творчою фантазією, показує на їхньому тлі психологічні збіжності, контрасти й конфлікти цих двох таких близьких і таких неоднакових світів. А з другого боку - представники Європи на Україні знов у різні часи - від доби Хмельницького /"Рубікон Хмельницького"/ до нашої сучасності /"Чарівна Україна"/. Європа цікавить Косача в усіх проявах від високого гуманізму й суворого завойовництва до ... кнурячої звироднілости нацизму. Новеля "Ноктюрн *b-moll*" якраз і подає психологічний образ гітлеризму в його стику з Україною.

Цей образ з найбільшою силою втілено в постаті Гельмута. Гельмут незмірно видий від своїх сито-животючих колег, яким навіть уві сні вижається стадо свиней на зеленому взгір'ї, які є

люди "нормальні, надто нормальні" - якщо нормальним у людини є твариняче. Гельмут має принадну мужню зовнішність, він скрипав з тонкими музичними пальцями, він увібрав у себе дещо з блиску великої, сторіччями твореної культури німецького народу. Такий він з першого погляду, і тому він полонить українку Рому, послану, щоб допомогти визвольній організації знищити його. Навіть звірчисті ката спочатку видається якимсь виявом мужності. І тільки поступово відкривається, що в дійсності душа цієї "білявої бестії" - це прихливе поєднання дешевої сантиментальності з бажанням панувати, з бажанням наказувати, мати рабів. Відкривається, що і ця душа тільки зовні виблискує сяйвом високої культури, а в основі її теж лежить свиняче, кнуряче, звіряче, катівське, примітивне і огидне. Заслуга Косача в тому, що він викрив мерзотну психологію нацизму в нібито найкультурніших і зовні найефектніших її виявах, не пішовши лінією найменшого опору. Заслуга Косача і в тому, що він виразно показав зв'язок нацизму з деякими елементами німецької національної психології, але водночас показав і те, що нацизм - це звиродніння цієї культури, що має коріння не в якихось расових основах усього народу /недурно Гельмут з походження навіть не німець/, а в звироднінні окремих прошарків його.

Разом з Ромою читач чимраз більше переконується, що блиск Гельмута - тільки позірний, що все панування Гельмутів - це тільки "бенкет катів", який і яких треба знищити. Сцена кохання Гельмута з Гільдегард - остаточно домальовує тваринячий образ цього "героя". І коли Рома бере револьвер, щоб знищити виродка, то вона це робить не з ревнощів, а з огляди, зі зрозуміння сутності цієї людини, в яку вона закохалася була. Принц Просперо показався кнуром, і то кнуром небезпечним для оточення. Смертний вирок йому - а в його особі всьому нацизмові - підписує не тільки підпільна організація. Смертний вирок йому, підписує в своїй душі Рома, смертний вирок підписує

ВИДАВНИЦТВО "НАШЕ ЖИТТЯ"
А В Г С Б У Р Г

В и д а с:

1. Часопис "Наше Життя" /двічі на тиждень/
2. "Додаток" до час. "Наше Життя" /раз у тижд./
3. "Позачерговий Додаток"
4. Бібліотеку - "Наше Життя"
5. "Ранок" - Літературно-мистецький Альманах
6. Бібліотеку "МУР"
7. Дитячу Бібліотеку
8. Театральну Бібліотеку

